

תוכן העניינים

9	הסכמות ומכתבים
15	מבוא החיבור
23	פרק א': כיצד מוגדר ביטול מדאורייתא מחלוקות הפוסקים בגדר ניכר / הדעות שגם בטורח גדול נקרא ניכר / הדעות שבטורח גדול נקרא בטל / סיוע מדין נאמנות אשה / עיקר המחלוקת – כשיש ודאי איסור / דין מתעסק בירקות מתולעים / סיכום
43	פרק ב': מתי מדובר בספיקא דרבנן מדוע צריך ספק-ספיקא / היכן הולכים לקולא בספק אחד
53	פרק ג': מיעוט המצוי והגדרתו בדיקה מחשש לספק איסור / בדיקה בספק-ספיקא / חשש למיעוט המצוי כשיש טורח גדול / שיעור השכיחות של מיעוט המצוי / היכולת להקיש מטריפות לתולעים / יחידת המדידה של מיעוט המצוי / מיעוט המצוי בחלק מהפרי, ובדיקת מדגם / סיכום הנושא
83	פרק ד': בדיקה חלקית בדבר המוחזק ודאי מוחזק, ודאי נקי - וספק / צירוף סניפים לחיזוק ההיתר
89	פרק ה': גדר בריה נימוחה בבישול מהו שיעור "נימוח" / היכן קיים ספק שמא נימוח / ספק נימוח בלעיסה
97	פרק ו': ביטול איסור לכתחילה
103	פרק ז': הדעה שבריה בטלה באלף
109	פרק ח': מתי שייך בחרקים איסור בריה חידושו של הפלתי בלימוד זכות / חידושו של המשכנות יעקב בהיתר / איסור בריה בדבר מאוס מעיקרו
121	פרק ט': כשרות תותי השדה בירור העובדות / גילוי וזיהוי חרקים, ואיסורם / ההשלכות מן המציאות להלכה / מסקנה למעשה
129	פרק י': כשרות קלח התירס בירור העובדות / ההשלכות ההלכתיות / מסקנה
137	דברי סיום: לכתחילה, דיעבד ושעת הדחק
141	נספחים: בירורים נוספים ומכתב
167	מפתח לעניינים הפזורים בהערות

ברכת אב

הרב יהודה הרצל הנקין

מחבר שו"ת בני בנים ד"ח
וחיבה יתירה על התורה

בס"ד

ידעתי את חריצותו ואת פוריותו בתורה של בני הר"ר
איתם שמעון שליט"א, המשתקפות במאמרים רבים שכבר
פרסם, הן אלה המבוססים על תורה דילי והן על דיליה.
עתה הגדיל לעשות, הרחיב והעמיק מאד בסוגיא של
תולעים שרבים צריכים לה למעשה, וראוהו רבנן ושיבחו
את דבריו, ואף אני בין המשבחים.

יהי רצון שיזכה להגשים את כוחותיו הרבים ויפוצו
מעיינותיו חוצה.

כברכת אביו אוהבו,

יהודה הרצל הנקין

הסכמת מו"ר

הרב דוב ליאור
רב העיר
קרית ארבע - חברון ת"ו

אלול תשס"ט

לכבוד הרב איתם הנקין,

קבלתי את הקונטרס הגדול והמקיף, מה שכתב אודות
 הבירור בסוגיית חרקים במזון בזמננו.

בראשית דברי הנני שולח לו בזה ברכת יישר כוח מעומק
 הלב על העבודה הגדולה והמקיפה שעשה, בבירור שיטות
 גדולי הפוסקים והתייחסותם לנושא, החל ממקורות
 התלמוד דרך הראשונים, עד גדולי פוסקי הדור האחרון.
 ראיתי כאן עבודה מעמיקה ומסודרת, בירור השיטות
 לרוחבן והיקפן, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא **בכיוון**
הנכון.

עברתי חלק גדול מהחיבור והוא נראה מוצר מתוקן ומעולה,
 שיעלה על כל השלחנות של מלכי - מאן מלכי רבנן, שיוכלו
 להתבשם מהבושם הזה, שערוד בטוב טעם. מבין השיטין
 נראה גם גודל העמל וההשקעה שהשקיע הרב המחבר
 בחיפוש ובבירור וליטוש כל השיטות, והסקת המסקנות
 הנכונות מתוכן.

הנני סומך את ידי על החיבור הנפלא והחשוב הזה.

שיזכה הרב המחבר שיפוצו מעינותיו חוצה, לזכות את
 הרבים ולהפיץ אור תורת אמת לכלל ישראל.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

הרב דוב ליאור

מכתב הג"ר אביגדור נבנצל

בס"ד, ב' ד' כי הוא חייכם תש"ע, ירושלם עה"ק תובב"א

שלו' רב וברכת גמח"ט לכבוד ה[...]. ר' איתם הנקין שליט"א!

אחד"ש כתר"ה – אני מצטער לומר כי כתר"ר טועה בי מאד. איני גדול בהוראה למעשה, לא בבקיאות ולא בסברא.

מ"מ קראתי בענין רב את הקונטרס הנפלא ששלח לי. מצד ההלכה אין לי השגה על דברי מר, והם נלענ"ד טובים וישרים.

אני רק שואל את עצמי האם אין גם חשש סכנה בכל הדברים האלה, כמו בתאנים שבגמ', וא"כ אולי ראוי לדון, לפחות בחלק מהם, לא לפי כללי איסורא בלבד, אלא גם לפי כללי סכנתא? נוסף על כך, אני מסתפק אם בכל המקרים שההלכה מתירה האכילה, אין גם טמטום הלב?

ואני מברך את כתר"ה על הקונטרס החשוב הזה (אני מקוה שאין זו פגיעה שאני משתמש במלה קונטרס, אבל הרי גם רש"י נקרא הקונטרס).

ביקרא דאורייתא,

צעיר הלוי

אביגדור נבנצל

מכתב הג"ר מאיר מאזוז

בס"ד, בני ברק, ערב חג הסוכות התש"ע

לכבוד האברך היקר כפשוטו וכמדרשו,

הרה"ג איתם הנקין שליט"א,

שלום וברכה!

קבלתי קונטרסו הנחמד "לכם יהיה לאכלה" ועברתי עליו לפום ריהטא, ערוך ומסודר בטוב טעם ודעת.

ומסקנתו להתיר אכילת תות שדה ע"י הסרת העלה ושטיפה, וכך נהגנו בחו"ל. וכן משמע מדברי המאמר מרדכי והחיד"א שדיברו על ברכת הפריזי"ש (תות-שדה) שהוא "פרי חשוב מאד" (כך רשום בזכרוני [וכ"ה במאמ"ר סי' ר"ג סק"ג]), ולא הזכירו חשש תולעים כלל.

בעמוד [66] – שיטת הגר"ש וואזנר שאם מדובר בתופעה קבועה ותמידית נחשבת כמיעוט המצוי אף בפחות מעשרה אחוז, צ"ע. וכתבתי על דבריו בקונטרס על השמטה הנדפס בסוף ספר "עט הזמיר", ע"ש [עמ' רצ"ו].

בעמוד [79-80] – כך נהגנו בחו"ל לקנות קמח או סלת ולבדוק קצת ממנו בשמש, ואם אין תולעים יוצאים ממנו מתירים את כלו. רק מניחים אותו במקפוא ולוקחים ממנו מעט מעט לבישול.

וכך נהגנו בליל ר"ה לקחת תאנים מיובשות ולבדוק אותן יפה במראית העין, ולומר "יה"ר שתהא שנה זו טובה ומתוקה עלינו כדבלה". ומי שחוש הראות שלו חלש ייעזר בזכוכית מגדלת, אבל אין צורך להסתכל במיקרוסקופ המגדיל חרק שעל גבי תות-שדה פי 450! ואין לאדם אלא מה שעיניו רואות.

בברכת יישר כח וחג שמח,

נאמ"ן ס"ט

מכתב הג"ר נחום אליעזר רבינוביץ'

בס"ד יום א' לסדר ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים תש"ע לפ"ק, כש"ת [...] נצר לגדולים מוהר"ר איתם הנקין שליט"א, שוכ"ט לו ולכל הנלוים עליו, ה' עליכם וחיו.

שמחתי לקבל את קונטרסו הנפלא המצויין בהיקף ובעומק ובסידור מופתי, ושמו כן הוא "לכם יהיה לאכלה" – לחם ובשר להעלות על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן. אמנם בגלל שבימים אלה אין עתותי בידי לא יכולתי לעיין בו כראוי מייד ואחר עד עתה, וגם עכשיו אין לי פנאי להשתעשע בדברים שכתב כפי שהייתי רוצה לכבודו ולכבוד הנושא החשוב מאד שהעלה כת"ר, ועם כב' הסליחה.

ברם מגודל חיבת הקודש, אעיר פה רק דבר אחד, על מה שדן בהשכל ודעת בעניין בריה אינה בטילה. והנה רבינו הגדול הדגיש (הל' מאכ"א, ב' כ"א) שבריה אפילו היתה פחותה מחרדל – לוקה עליה. והמשיך: נמלה שחסרה אפילו אחת מרגליה אינו לוקה עליה אלא בכזית. והנה כאשר יורדים בסולם החיים מגיעים ליצורים קטנים כל כך שהעין רואה אותם כנקודות דקות בלבד, ואין להכיר בהם שום סימני חיות כי אם תנועה בלבד, ואין רואים חתוך איברים כלל, לא רגלים ולא כנפים ולא שום אברים כלל, והכל רק נקודות נעות בעלמא. איך ניתן לקבוע שהללו שלימים הם? מעתה כל אלה ספק חסירים הם, ואין ללקות עליהם. ממילא גם למ"ד שבריה אינה בטילה מפני שהיא חשובה למלקות, אין זאת אלא בבריה שניתן להכיר שהיא שלימה, אבל לא לאלה שאינם אלא נקודות דקיקות ולא יותר, ואינם מגיעים להיות אפילו כחצי חרדל.

יה"ר שיפוצו מעינותיו החוצה ורבים ילכו לאורו, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה בדרכם של אבותיו הגדולים.

הכו"ח למען כבוד התורה ולומדי,

נחום אליעזר רבינוביץ'

מבוא

הספרים המוקדשים להלכות תולעים, שנכתבו בדורנו, נפתחים לרוב בהסבר מפורט לתהיית העולם מה נשתנה מימים עברו בסוגיית החרקים במזון, שכיום (לכאורה) חוששים להם יותר, ונפח העיסוק בבעיה זו רחב בהרבה מאשר בעבר. תשובתם הנכוחה לשאלה זו מתפרטת לשני פנים:

א'. הנושא באמת אינו חדש כלל, אלא שהרבים אינם יודעים זאת, אז כהיום (וחשובים ומצוטטים בהקשר זה דברי הפרי חדש ביורה דעה סוף סי' פ"ד, אמר חזקיה וכו'). המעייין בדברי הפוסקים נוכח לדעת שבעיות דומות מאד לאלה שבדורנו היו קיימות גם בעבר, ויש תקדימים רבים לירקות שהיו מוחזקים לנגועים והפוסקים הזהירו שלא לאוכלם בלי בדיקה מעולה; ובפרט פוסקי ספרד שחיו בארצות החמות (כמו כנסת הגדולה ופרי חדש ופרי תואר וזבחי צדק ועוד), האריכו לתאר מינים נגועים והחששות בהם (ובארצות אשכנז האריכו בזה החכמת אדם וערוך השלחן ועוד).

ב'. אכן נשתנו ימינו מימי קדם; הן בתנאי האקלים (התחממות ולחות, ומעבר מארצות קרות לחמות), הן באופן הגידול החקלאי (גידול רצוף בכמויות ענק, הדברה ביולוגית ועוד), הן בדרכי הסחר והשיווק (הפירות – וגם החרקים – מגיעים במהרה מקצה העולם לקצהו, והמוצרים היבשים מאוחסנים לאורך זמן), הן בהרגלי הצריכה (כיום נדרשים לאכילת פירות וירקות טריים יותר מבעבר, כולל מינים שבעבר כמעט לא היו בנמצא), ועוד כהנה וכהנה. לעיתים גם נשתנו ימינו לטובה, כדוגמת החומץ שכל הפוסקים דנו בתולעים שבו, וכיום עם שינוי תהליך הייצור חלפה בעיה זו מן העולם.

אכן, כל המצוי בתחום אפילו מעט יודע שהחששות מרובים ואמיתיים; וכל ירא ה' צריך ללמוד ולהכיר היטב את הנושא, ואין אדם יכול לומר בזה 'הצלתי עצמי משרצים' אלא אם הוא סומך על השגחת כשרות טובה והוראותיה, או שרכש (באמצעות הספרים הנ"ל) את הידע המתאים אודות סוגי הבעיות השונות שיש בירקות והפירות השונים, דרכי הבדיקה והניקוי. כל ישראל צריכים להכיר טובה מרובה לאלו המומחים בדור האחרון, ובהם הרב משה ויא, הרב יואל שוורץ, הרב אליהו פאלק, הרב יהודה עמיחי, הרב שניאור זלמן רווח, הרב שמואל שטרנפלד, ועוד

רבים וטובים אשר הכניסו ראשם ורובם לעומק התחום, והעלו את המודעות אליו על כל שולחן ומטבח בבתי עמנו, וקידמו פיתוח וגידול ירקות ופירות נקיים מחרקים, וזכותם עצומה שמצילים את הבריות מאיסורים החמורים.

יחד עם כל זאת, אין לכחד שבין השינויים שחלו מדורות עברו לדורנו אנו, ישנם גם כאלה שאינם ממין השינויים שנזכרו למעלה. בהיבטים אחדים, הבירורים המדעיים והמעבדתיים שנערכו בימינו, הידקו מאד את גדרי האיסור ממה שהיה בימים שמקדם. לדוגמא, נדיר למצוא בימינו דיון הלכתי מעשי בדין נוצרו במחובר ולא ריחשו או נוצרו בתלוש ולא פירשו – שבעבר היה אחד מאדני ההיתר המרכזיים של תשובות הפוסקים – מפני שהמומחים כיום סוברים שכמעט אין מציאות של "נוצר ולא ריחש" (ראה 'בדיקת המזון כהלכה' כרך א' עמ' 109, 'תולעת שני' כרך א' עמ' ל"ז-ל"ח), וגם ביררו ומצאו בחרקים שבעבר סברו שהם גדלים בתלוש, שבאמת הם גדלים במחובר, ואם גדלו בתלוש הרי כמעט תמיד כבר פירשו; וכן בתולעים שבדגים שבעבר היה מקובל שהרבה מהן נוצרו בבשר הדג ומותרות על פי רוב, היום מגלים החוקרים שברוב המקרים ראשיתן מחוץ לדג וממילא אסורות (ראה 'תולעת שני' שם עמ' ל'-ל"ב, ואכמ"ל בנושא זה, שעתה סוערות סביבו הרוחות). כמו כן, אם היה הדבר בידם אפשר שהיו מבטלים את הספק שדיברו בו הפוסקים, שמא נימוח בכישול – אחר שלרוב אינו הולם את הניסויים שערכו במציאות (ראה 'אמונת עתיך' גליון 12, תשנ"ז, עמ' 34), ומסיבה זו כבר ביטלו את העצה שכתבו כמה אחרונים להניח ירקות בתנור חם. ועוד כיוצא בזאת.

לא ניתן להכחיש גם שישנן תופעות רווחות הידועות בימינו, שלא היו ניתנות לגילוי אלא על ידי בדיקה מדעית – כשאינן הכוונה לציווד טכנולוגי מיוחד, אלא לקפדנות מדעית ושיטתיות מדעית (ולדוגמא בעלמא: כנימות המגן, הנפוצות מאד בקליפות כל פירות ההדר, אשר משך הזמן בו ניתן לעמוד על כך שמדובר ביצור חי ורוחש עומד על שעות ספורות בלבד מרגע בקיעתן). עד היכן הדברים מגיעים, ראה מה שציין הרב ויא ('בדיקת המזון כהלכה' שם עמ' 152 בהערה) שאפילו בימינו עם כל הפיתוחים עדיין אין שיטה טכנית לסנן קמח באופן שמבטיח שלא יעברו דרך נקבי הנפה חרקים זעירים ביותר או על כל פנים ביציהם, וממילא כל בית ישראל אפילו המהדרין מן המהדרין נסמכים על היתרי דיעבד וספיקות וכיוצא באלה (וכל שכן בדורות עברו). עד היכן הדברים מגיעים, ראה עוד שם (בעמ' 103 בהערה) שעל פי מומחי האופטיקה יוצא שאפילו חיידקים (!) יש כביכול "היכי תמציי" להצליח לראותם בעין רגילה באופן מסויים, וסיים בתמיהה שאם כן צריך עיון וכו'.

כל האמור לעיל לא היה ידוע ולא היה יכול להיות ידוע לדורות הקודמים, ולא מפני שלא היתה מציאות זו בימיהם, אלא היתה והיתה, ודי בזה. ואף בדור האחרון ובשנים הללו מדי פעם מתפרסם ברבים, שדבר שהרבנים ואף המומחים היו סבורים עד עתה שיש בו דרך היתר, הריהו למעשה אסור, מפני שהתברר שקיימת תופעה שקודם לכן לא זוהתה, או שאופן ניקוי שסמכו עליו עד עתה באמת איננו יעיל, וכדומה.

אמנם לפי עניות דעתי העניינים הללו, וכל שכמותם, הריהם צריכים להעיד להפך – שישנה בעיה בשיטה, וחלק מהחקירות כבר מתחו את גבולות האיסור מעבר לשורת ההלכה. הלא כאמור לפי המומחים הנ"ל יוצא שמה שהתירו חלק מגדולי הראשונים והשו"ע בשרץ הדחוק בתוך קטנית מפני שלא ריחש, כמעט לעולם אין מציאות כזאת, ואם כן הורו הם לאורך הדורות על איסור שהוא מותר חלילה (צא וראה מה שכתב בתולעת שני' שם עמ' ל"ח, ש"לכן יש לענ"ד לאסור כל החרקים שבקטניות" מלבד אורז!). הלא נחשוש להוציא לעז על סיעת הקדמונים שהתירו דבר זה ממש?! אלא ודאי ופשוט, לענ"ד, שגם במציאות שנתבררה, שבמעבדות עקבו ומצאו שהחרק כשהוא נולד הריהו קטן יותר מהחור שהוא יוצר סביבו, ורוחש, ורק אחר כך גדל וממלא את כל החור – על כרחך יש לומר שגם זה לא נקרא "ריחש" מצד ההלכה (לשיטת הנ"ל), ואין לנו בזה אלא גדר ההלכה ולא גדר המחקר. לא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואף לא לחוקרי המעבדות המסוגלים להפריד גרגירי קמח ולזהות קבוצות חיידקים בעין ולעקוב אחר בקיעת הביצים וכל כיוצא בזאת, אף כשאינם עושים שימוש בציוד מיוחד.

בהקשר זה ידועים הדברים בסוגיית הריגת כינה בשבת, שבפחד יצחק (למהר"י למפרונטי, אות צ', ערך צידה) כתב שכיוון שנתברר כיום שהכינים פרות ורבות אין להקל להורגן בשבת, וזו כעין טענת המומחים בימינו, אבל יש שסוברים שאין לזוז מדברי חז"ל אפילו לחומרא, ובכה"ג אין להתחשב בחקירות הטבע (כדברי המכתב מאליהו הידועים, ח"ד עמ' 355) – ובאמת רוב הפוסקים עד לדורנו התירו הריגת כיני הראש בלי פקפוק (ראה ערוך השלחן או"ח סי' שט"ז סעיף ל', וכף החיים שם ס"ק פ"ב, וע"ע באורך במנוחת אהבה ח"ג פרק י"ח אות ו', ובמילואים שם), ואטו סלקא דעתך שנשתנו הטבעים מלפני מאה שנה, אתמהה. והגע בנפשך, מה שהתיר המשנה ברורה להרוג בשבת תולעים שגדלו בתלוש בפירות מעופשים (שם ס"ק מ"א, ויש שהתירו יותר מזה), לא נמצא כיום אפילו חוקר אחד שיסכים שהללו לא נבראו מזכר ונקבה (ע"י הטלת ביצה מבחון) – והרי לנו בהדיא שדברים שמתגלים בימינו במעבדות המכוונים, אי

אפשר להם שהיו מתבררים על ידי שום פוסק, לא בדורות עברו ואף לא כיום. ומעתה יש לדון אם נשים דברי רבותינו להבל וריק חלילה, או שהרי זה בכלל "לא ניתנה תורה למלאכי השרת", וכדברינו הנ"ל.

ונקיטנא בשיפולי גלימא דהגר"מ מאזוז בהסכמתו (דלעיל), שהזכיר דברי החיד"א והמאמר מרדכי באו"ח ריש סי' ר"ג: ואכן שם בסעיף ב' דיברו השו"ע והרמ"א ב"תות הגדל בסנה", וכל אחרוני אשכנז דנו אחריהם בברכה על פירות יער (יאגידע"ס: אוכמניות, מאלינע"ס וברומבריי"ן: פטל), שהמנהג לאוכלם אף כשהם שלמים (ראה בט"ז שם סי' ר"י ס"ק ב', וחיי אדם כלל נ"ג סעיף ה', ונשמת אדם כלל נ"א אות ז' ד"ה ועוד קשה), וכתב המשנה ברורה (שם סי' ר"ג ס"ק א', ע"פ האליה רבה) ש"יש מיני מוי"ל בע"ר שגדילים באילן, ומברכין עליו...". דהיינו Mulberry, הקרוי בלשוננו 'תות עץ' – ותימה, הלא זהו מין שמפורסם היום שאסור לאוכלו כלל, ובוודאי לא כשהוא שלם, מפני ריבוי נגיעותו וקושי ניקויו. ולגביו לא יועיל כל מה שהזכרנו למעלה בעניין השינויים בתנאים כדי לטעון שנשתנתה המציאות מלפני מאה שנה, כי מאומה לא נשתנה באופן הגידול והאכילה של פירות אלו, וכמו שמתאר הערוך השלחן (שם סעיף ב') שהם "גדילים מעצמם על העשבים... ובכל קיץ וקיץ מלקטין אותן"; ועל כגון זה כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ס"א [תניינא סי' ס"ג]) ש"לא ברור כל מה שאומרים שזה נתחדש רק בזמננו...". ואף שכמובן היה ידוע גם בדורות הקודמים שהמינים הללו מוחזקים בתולעים ושאסור לאכלם בלי בדיקה, כמו שכתב הערוך השלחן במקום אחר (יו"ד סי' פ"ד סעיף ס' וסעיף ע"ג, ושם סי' קי"ג סעיף י"ג), עדיין סוף סוף אנו שומעים שנהגו הכל לאכלם, ומשום כך דנו בהם הפוסקים לעניין ברכות (וראה שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קצ"ו), ומוכח שסברו שביד כל אדם לבודקם ולנקותם כדי הדרוש, ושלא כמקובל בימינו; ולא זו בלבד אלא שהערוך השלחן מעיד שהוא עצמו לא היה נמנע מלאכול מפרי הפטל: "וכן אנו נוהגים לברך עליהם העץ" (או"ח סי' ר"ג סעיף ה'). ועל כגון זה כתב הגרש"ז אויערבך ש"לא מסתבר כלל שהראשונים כמלאכים ח"ו נכשלו בזה" (מנחת שלמה שם).

בין כך ובין כך, נמצא שכדי להגן על אבותינו ועלינו משגגה ועוון רח"ל, מוכרחים אנו להזדקק בכל תוקף ועוז ללימודי הזכות וההיתר שכתבו גדולי האחרונים (כרתי ופלתי וכתב סופר וערוך השלחן ועוד) ובעיקר מה שקבעו גבולות לאיסור בריה. אבל נמצא כיום שהחבל נמשך משני קצותיו, שמצד אחד מזהירים ומכריזים ברבים שאין לסמוך חלילה על שום אופני היתר כנ"ל, ושחובה גמורה להשתדל בממון רב ובכל מאמץ שאפשר כדי שלא להזדקק אליהם, ומצד שני הלא ככל

שיידחו האופנים הללו מהלכה יהיה הכרח ואונס להסיק שאנו ואבותינו וכל צדיקי עולם נכשלו באיסורים מאיסורים שונים (וראה חולין ה' ע"ב ותוס' שם ד"ה צדיקים), ואף עתה שמא אנו מוסיפים להיכשל באיסורים שטרם נתגלו על ידי המומחים, ולכשייתגלו יתברר לכאורה שהיה זה למפרע איסור גמור, ואנה אנו באים. הלא ככל שיוטלו ספקות ופקפוקים בדרכי ההיתר הנוגעות לעניינים אלו ואחרים, אם להלכה ואם על כל פנים למעשה ובתודעת הנפש, איך נוכל להצטדק ולומר, לא רק כלפי שמיא ובעלמא דאתי אלא גם עבורנו אנו כאן ועכשיו, שאמנם כשרים אנחנו וכהוגן נוהגים.

נוסף על כך, הרי לעיתים לא ההסתמכות לקולא אינה מעיקר הדין, אלא החשש לחומרא (וראה מה שהביא מלחם הפנים בחגורת שמואל יו"ד סו"ס ס"ה, הכלל הב'); ועוד שפעמים רבות זוהי חומרא דאתי לידי קולא – ולדוגמא, ככל שיחששו למיעוט קטן יותר ויצריכו בו בדיקה ולא ישגיחו בטורח, כך הדבר עלול לגרום לבריות שיקלו בבדיקה אף היכן שודאי צריך. והחכם עיניו בראשו (וראה מה שכתב התפארת ישראל, אבות פ"א יכין אות ס"ג).

על כן הכנסתי עצמי, הצעיר והעני, לעיין ולדון בכמה מן הסוגיות העיקריות הנוגעות לשאלת החרקים במזון בימינו, ולחקור ולברר בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, אם אמנם נמצא בהם פתח רחב ודרכי היתר, לא רק בבחינת "לימוד זכות" בעלמא שאינו בו שום נפקא מינה להלכה וכל שכן למעשה, אלא צדדים וצירופים אמיתיים להקל שביכולת לסמוך עליהם במקום הצורך. במיוחד יהיה עיסוקי בשאלת אופני הביטול מדאורייתא ובדיקה במיעוט המצוי (וכן גדרי דין בריה), אשר בהם ראיתי בדורנו שיש הנוקטים לחומרא במידה שלפענ"ד מרוחקת משורת הדין.

ונתתי ליבי ללכת בדרך שלימדנו המהרש"א (חולין מ"ד ע"א בחידושי אגדות) בפירוש דברי חז"ל "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמיים, דאילו גבי ירא שמיים כתיב: אשרי איש ירא את ה', ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב: יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" (ברכות ח' ע"א), והיינו שמי שבא לידו ספק טריפה וכדומה, ירא שמיים מחמיר על עצמו לפרוש ממנה, וטוב לו שמנע עצמו מספק איסור ונוחל

שכר בעולם הבא (ומידת הפרישות עיין בחולין ל"ז ע"ב, הובא במסילת ישרים פי"ד, והיא ליחיד ולא להוראה לרבים, וראה ברמ"א יו"ד סו"ס קט"ז), "אבל יגיע כפיך כי תאכל וגו' יש לו מעלה יתירה, דהיינו שמיגע עצמו וכפיו למצוא היתר לספיקו עד שאוכלה", וממילא זוכה לשני עולמות, אשריו בעולם הזה שהרי אוכלה ונהנה מברכת ה', וטוב לו בעולם הבא שכן ייגע נפשו בתוה"ק.

ובזה קראתי חיבורי "לכם יהיה לאכלה", מן הפסוק בבראשית (א' כ"ט), "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע... ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע – לכם יהיה לאכלה"; ומובן.

בדרך כלל במהלך הדברים נמנעתי מלהעלות מסקנות מעשיות בנוגע למציאות נקודתית כלשהי שבימינו, אלא בסופי הפרקים סיכמתי את התמצית העולה להלכה מעיקרי הדיון שבפרק. הטעם לכך, שאין צורך לומר שאיני כדאי כלל שיסמכו עלי מצד עצמי, כי מה אני ומה חיי ומה כוחי; והדברים מונחים ומסודרים לפני תלמידי החכמים ורבנים ומורי ההוראה, אם יראו לנכון לסמוך עליהם ולהסיק מהם מסקנות למעשה, או אפשר שמתוך הדברים שהבאתי יראה לפנייהם לנטות אף יותר לקולא, או יותר לחומרא, ממה שהעליתי אני בעניי.

עם זאת, בסיום בירורי ההלכה מצאתי לנכון להתייחס באופן ממוקד, הן כהמחשת הסוגיות ויישומן והן כבירור העומד בפני עצמו, לשאלת אכילתם של שני מיני ירקות שנתפרסמו בשנים האחרונות כאסורים לאכילה מפאת החרקים המצויים בהם: והם תות השדה, ותירס בעודו בקלחו. ובסייעתא דשמיא ביררתי בראשון היתר גמור ובשני היתר מסוייג, ויבוא פירוטם בסיום הדברים. ואף בזאת מובן שאיני כדאי להורות הוראה לרבים, אלא שההיתר בדבר תות השדה הריהו נשען גם על הוראתו של מו"ר הגאון הרב דוב ליאור, ומכוח היתרו נכתבים הדברים למעשה (כמו שיובא על אתר); ובעניין קלח התירס אין אופן ההיתר שכאן נכתב למעשה (אף שלא העליתי בזה אלא שכל אחד ימשיך במנהגו), והריהו מונח לפני מורי ההוראה המובהקים, אם יזכני ה' ייראו הדברים בעיניהם ויהיו למעשה.

כאן המקום לציין, שבכל מקום שאפנה לשלחן ערוך ונושאי כליו ומפרשיו בסתם, כוונתי ליורה דעה סימן פ"ד, ובכל מקום שאפנה לגמרא ומפרשים בסתם,

כוונתי למסכת חולין. כמו כן, המילה "ראה" מציינת למקור תומך, והמילה "עייין" מציינת בדרך כלל למקור חולק, או שעל כל פנים משמע ממנו קצת אחרת (למעט במקומות שהם שיגרא דלישנא, כמו "עייין היטב", "עייין עוד")

חיבור הקונטרס נעשה בהיותי יושב בקרית ארבע-חברון, במכון לרבני יישובים, שנטל על עצמו את משימת ההוצאה לאור; תודתי נתונה לראש המכון, הרב יצחק רודריג, יזכהו ה' להוסיף בהגדלת תורה והאדרתה לכבודה של עיר האבות.

בסוף הספר צורף מכתבו של הרה"ג בעל אורחותיך למדני (היושב בגולה וחפץ בעילום שמו), שהינו מודע למכון לרבני יישובים, והואיל להעביר עיניו על החיבור ולהוסיף מו"מ ודברים כידו הטובה.

ברצוני להודות בייחוד לאמו"ר הגאון שליט"א, ולמו"ר המובהק הג"ר חיים ירוחם סמוטריץ', שטרחו וקראו את כללות החיבור, והעלו הערות חשובות ותיקונים נחוצים.

ברכה אחרונה חביבה לנוות ביתי נעמה, שבעמלה מאפשרת לי לשקוד על מבועי התורה; ואף העניקה לספר בטוב-טעם את מראהו החיצוני הנאה.

בטרם אחל דברי, אשא תפילתי לה' שיאיר עיני במאור תורתו, ויזכני לכוון אל האמת, וזכות אבות תצילני ממכשול.

לישועתך קיויתי ה'

תמוז ה'תשס"ט-אדר ה'תשע"א

איתם הנקין